

הקדמה

שאלות רבות נשאלו בדבר משמעותו של הפסוק "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח). רבים נוטים לפרש אמירה זו כהנהגה טובה או מידת חסידות. בדברים שאביא להלן אבקש לבחון זאת. מאמר זה יעסוק בשאלה מהי עשיית "הישר והטוב"? האם מדובר בחיוב או שהדבר ניתן לשיקול דעתו של האדם, ומה תוקפו של הציווי בימינו.

מהו "ועשית הישר והטוב"?

בתורה אנו פוגשים את הציווי פעמיים בספר דברים. ראשונה בפרק ו' בפסוק י"ח:

ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטובה אשר נשבע ה' לאבותיך.

ובפעם השנייה בהמשך הספר (יב, כח):

שמר ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוה למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך.

הרמב"ן על הפסוק הראשון כותב:

ועשית הישר והטוב בעיני ה' - על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב והישר בעיניו בלבד. ולמען ייטב לך - הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך כי השם מטיב לטובים ולישרים בלבותם.

הרמב"ן מבין שהמושג "ועשית הישר והטוב", פירושו שעל האדם לעבוד את הקב"ה. התורה היא ה"טוב", כך שאדם שרוצה להיות טוב ולעשות טוב בעולם עליו לקיים את התורה.

אך בהמשך דבריו, הרמב"ן מוסיף פירוש אחר:

ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין.¹ והכוונה בזה כי מתחילה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם באשר לא צוך

¹ לא נתברר בדברי הרמב"ן האם "פשרה" ו"לפנים משורת הדין" הם דבר אחד או שני דברים נפרדים. על הדרך ששני הביטויים משמעם זהה יש לומר שהמילה "פשרה" היא נגזרת של "לפנים משורת הדין".

תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין גדול לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כולם.

לפי דברי רבותינו, "ועשית הישר והטוב" פירושו ללכת לפני משורת הדין, אדם אמור להגיע לפשרה עם הסובבים אותו. הקב"ה מצווה את עם ישראל לעשות מעבר למה שהם חייבים, כי זה רצונו של הקב"ה – על האדם לעשות מעבר לשורת הדין כדי להגדיל את שם ה' בעולם, כדברי הרמב"ן: "תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר".

אך עדיין נשאלת השאלה: האם מדובר בנורמה משפטית, כלומר האם הדין מחייב לפעול כך, או שמא מדובר במידת חסידות? האם חכמים, מכח התורה, מחייבים את כולם ללכת לפני משורת הדין, או שזו אמירה שאינה מחייבת, ונועדה רק לחנך את עם ישראל?

האם מדובר בנורמה משפטית או מידת חסידות?

הסיפור התלמודי על רבה בר חנה והסבלים הוא אחד המקורות המבררים את משמעותה של הלכה זו. וכך מספרת הגמרא בבבא מציעא (פ"ג ע"א):

רבה בר בר חנן תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא. שקל לגלימייהו, אתו אמרו לרב. אמר ליה: הב להו גלימייהו. אמר ליה: דינא הכי? אמר ליה: אין, למען תלך בדרך טובים. יהיב להו גלימייהו. אמרו ליה: עניי אנן, וטרחינן כולה יומא, וכפינן, ולית לן מידי. אמר ליה: זיל הב אגרייהו. אמר ליה: דינא הכי? אמר ליה: אין, וארחות צדיקים תשמר.

רבה בר בר חנן (חנה) שכר סבלים שישחבו לו חביות של יין, והסבלים שברו את החביות. רבה בר בר חנה, שידע את הדין, ביקש מהם תשלום על הנזק שגרמו לו. הסבלים לא רצו לשלם את הנזק. הלכו רב בר חנה והסבלים לרב שייתן להם את הפתרון. רב אמר לרבה בר חנה שלא ייקח מהם תשלום על הנזק וגם ישלם להם את המשכורת שהיה אמור לשלם להם על העבודה.

רבה בר בר חנה שואל את רב האם זה הדין. רבה בר בר חנה, שכנראה ידע את ההלכה, לא הבין מדוע רב אומר לו לעשות אחרת. רב עונה לו שמצד הדין הוא צודק. היה עליו לקבל תשלום על הנזק שהסבלים עשו לו, אבל בכל זאת, עליו ללכת לפני משורת הדין.

מנגד ניתן לבאר שפשרה מבטאת הסכם שנוצר בין שניים, ואילו "לפנים משורת הדין הוא מקרה בו צד אחד מוותר לחברו, ופעמים אף בלא ידיעתו.

אנו רואים כאן דוגמה למקרה בו חכמים מורים לאדם ללכת לפנים משורת הדין, וזה מחייב אותו. רב העמיד את הערכים החברתיים מעל הערכים המשפטיים באופן מחייב.

מקרה נוסף מופיע גם הוא במסכת בבא מציעא (ל"ה ע"א):

אמרי נהרדעי: שומא הדר עד תריסר ירחי שתא. אמר אמימר: אנא מנהרדעא אנא וסבירא לי שומא הדר לעולם. והלכתא: שומא הדר לעולם, משום שנאמר 'ועשית הישר והטוב'.

מדובר בשומר או לווה שלא השיב את הפקדון או ההלוואה, וגבו ממנו קרקע כתשלום על אי החזרת הפקדון / הלוואה. לאחר זמן, השומר / לווה השיג כסף כדי לשלם עבור הפקדון / הלוואה - האם הוא יכול לדרוש את הקרקע בחזרה תמורת הכסף, או שמא הואיל וכבר שילם על ידי נתינת קרקע, אינו יכול לתבוע את קרקעו בחזרה.

לדוגמה, ראובן הלווה לשמעון סכום כסף וקבעו תאריך לפרעון ההלוואה. לשמעון לא היה את הכסף להחזיר את ההלוואה, ולכן הלכו שניהם לבית הדין. בית הדין קבע ששמעון יחזיר קרקע בשווי ההלוואה שלקח. לאחר שהשדה עברה לראובן, קיבל שמעון באופן פתאומי כסף.

במצב כזה נחלקו חכמי נהרדעי ואמימר. לדעת נהרדעי שמעון יכול לקבל חזרה את שדהו רק אם עדיין לא עברו שנים עשר חודשים מתאריך השומה, ולדעת אמימר – שומה חוזרת לעולם, בלי הגבלת זמן. להלכה נפסק כאמימר, ושמעון יכול להחזיר את הכסף לראובן ולקבל בחזרה את השדה שהעביר לו, בטענה שעל ראובן לקיים את הציווי של 'ועשית הישר והטוב'.

מדוע יש בהשבת השדה משום עשיית הישר והטוב? חכמים מסבירים לנו שהשדה תועיל יותר לשמעון משום שאדם רוצה שהשדות שבבעלותו יהיו קרובות אחת לשנייה. אדם שעובד בשדה רוצה "לחסוך" עבודה, וכשהשדות שלו קרובות אחת לשנייה הוא צריך להשקיע פחות מאמץ בהעברת הצידוד שלו משדה לשדה.

הנורמה המשפטית בהלוואה אומרת שהשדה שייכת למלווה (ראובן). אך חז"ל הלכו על פי נורמה חברתית מוסרית, כך שלמרות שהמלווה (ראובן) היה בסדר והלווה (שמעון) הוא הבעייתי - אנו חללים לקראת הלווה (שמעון). זהו תיקון מוסרי שקבעו חכמים, והוא מחייב.

מקרה נוסף בגמרא הוא "דינא דבר מצרא" (בבא בתרא ה' ע"א). מי שיש לו קרקע הסמוכה לקרקע של אדם אחר, שהעמידה למכירה, יש לו בתורת שכן, זכות קדימה לקנות את אותה הקרקע, והוא הנקרא "בר מצרא", בן אותו מיצר (גבול) שבין שתי השדות. לשכן יותר

משתלם כלכלית שהשדות שלו קרובות אחת לשנייה. ואם כבר נמכרה השדה לאדם אחר, יש בכוחו של בר המצרא לכופו שימכור לו את השדה מדין בר מצרא.

דרשו זאת חכמים מן הכתוב "ועשית הישר והטוב". כאשר לאדם בן המיצר יש תועלת בכך שתהיה השדה הסמוכה לו בבעלותו, ומצד שני, המוכר את השדה לא מפסיד מזה כסף, תקנו חכמים שמן הישר והטוב הוא, שיהיה לבן המיצר זכות קדימה לקנות את השדה.

למה חייבו חכמים ללכת לקראת האחר?

לאחר שראינו שיש מקרים בהם חכמים מחייבים עשיית הישר והטוב, נשאלת השאלה מדוע חכמים חייבו ללכת לקראת האחר?

הליכה לפני משורת הדין היא הליכה אחרי ערכים חברתיים, ולא אחרי ערכים משפטיים של צדק. אולי עדיף היה להשאיר לבחירת האדם האם לפעול לפני משורת הדין, מתוך רצונו לעשות טוב לאחר, ואולי אף יש בזה מעלה גדולה יותר מאשר לחייבו לפעול כך? "לפנים משורת הדין" הוא דין, ו"ועשית הישר והטוב" היא מצוה. לא מצוה ממניין המצוות, אלא "מצוות-על" המרחפת מעל כל המצוות וקובעת את רוחן.

נחזור לדברי הרמב"ן לעיל:

ולרבותינו בזה מדרש יפה אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין גדול לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כולם.

כלומר, תרי"ג מצוות אינן מקיפות את כל המצבים המתהווים במציאות חייו של האדם, ולכן גם במה שהתורה לא ציוותה במפורש, חייב האדם לתת דעתו ולנהוג על פי הטוב והישר בעיני ה'. "ועשית הישר והטוב" ו"לפנים משורת הדין" הן בגדר מצוות עשה ולא רק הנהגה טובה או מידת חסידות.

הציווי "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" הוא ציווי כללי הבא למנוע היווצרותם של עוולות ועיוותים אנושיים וחברתיים. ציווי זה בא לחייב את האדם לנהוג על פי דין, אך ברגישות ובאנושיות.

לחכמים יש סמכות לחייב את עם ישראל במצוות שנועדו לעשות טוב ולקרב אותנו להקב"ה מתוך רגישות לזולת.

לאורך ההסטוריה ניתן למצוא כמה דוגמאות למקרים בגללם נוכל להבין מדוע חז"ל רצו שנלך לפני משורת הדין ולא נקפיד על האחר:

בזכות רחל אמנו, שוויתרה ללאה אחותה ונתנה לה את הסימנים כדי שלא תיעלב, למרות שלא הייתה חייבת, ה' מרחם על עם ישראל.²

ומן הצד השני, בגלל הבריונים שהיו בזמן בית המקדש, שלא היו מוכנים לוותר, נחרב הבית.³

חכמים הזהירו אותנו שלא נהפוך לאנשים שומרי חוק, אך חסרי רגש.

נורמה משפטית ידועה כנורמה "קרה" וחסרת רגש. ההגיון האנושי מעדיף לפעול על פי מונחים אלו, אך העולם לא תמיד מדבר רק בהגיון. האדם לא יכול להנחות את עצמו רק על פי מונחים חוקתיים "קרים", אלא גם על פי ערכים חברתיים ואנושיים.

אך קשה לדעת מתי צריך ללכת על פי ערכים אלו והיכן עובר הגבול בין עזרה לחלש / האחר שיש לו חולשה בנושא מסוים לבין התנהלות בה האדם פוגע בעצמו לטובת אחרים. לכן הוסיפו חכמים הלכות והדרכות ("חוקים חברתיים") שנועדו לעזור לאדם ללכת בדרך ישרה יותר.

"יש את הדבר הנכון לעשות, ויש את הדבר שצריך לעשות", "אל תהיה צודק תהיה חכם". אלו דוגמאות לסיסמאות ומשפטים מוכרים. פעמים רבות אנו יודעים מה הוא הדבר הנכון שצריך להיות ולהיעשות, אבל לא תמיד זה מתיישר עם מה שאנחנו רוצים בפועל לעשות. הקב"ה ציווה אותנו לא לחשוב רק על עצמינו.

עצם העובדה שחכמים חייבו אותנו בזה, יש בה מעלה, כדברי הגמרא (בבא קמא ל"ח ע"א ועוד): "גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה".

ועוד, האדם לא תמיד יבחר ללכת על פי דרך מסוימת, גם אם היא טובה, אם היא אינה מחייבת. חכמים, מתוקף העובדה שהם המנהיגים של העם היהודי, חוקקו חוקים כדי להגדיר ולתת כיוון לאורח החיים הרצוי של העם היהודי.

בנוסף, כדי שמשוהו לפעמים יצליח ויחלחל לנפש של האדם הוא צריך להיות דבר מחייב.

² רש"י ירמיה לא, יד: "רחל מבכה על בניה - מדרש אגדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפייס את הקדוש ברוך הוא על שהעמיד מנשה דמות בהיכל ולא נתפייס. נכנסה רחל אמרה לפניו רבונו של עולם רחמי מי מרובים רחמיך או רחמי בשר ודם הוי אומר רחמיך מרובים והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי ולא די ששתקתי אלא שמשרתתי לה סימני אף אתה אם הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם. אמר לה יפה למדת סגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמשרתת סימנך לאחותך".

³ ירמיה לח, גיטין נ"ו ע"ב, ובדברי הספורנו בראשית לג, ד: "הן לו עשו כן בריוני בית שני לא היה נחרב בית מקדשנו כמו שהעיד רבי יוחנן בן זכאי באמרו בריוני דאית בן לא שבקיני".

האם יש "קו אדום" לעשיית טוב?

ישנו חשש שכאשר הולכים לקראת אדם מסוים, הוא ינצל זאת לרעה. אולי ישנם אנשים שינצלו לרעה את נדיבותם של האנשים לעשיית לפנים משורת הדין. אם כן, האם גם למידת החסד של "ועשית הישר והטוב" יש גבול?

חכמים היו מודעים למצב הזה, ולכן הגדירו את ההלכות הקשורות לעשיית הישר והטוב. הלכות אלו הן מעצורים כדי שאדם לא ינצל לרעה את העובדה שאנו הולכים לקראתו.

דוגמה לכך ניתן לראות בהלכה המופיעה **ברמב"ם** בהלכות שכנים (פ"ד ה"א):

הרוצה למכור שדהו והביא בן המצר שלו וזה שרוצה ליקח ממנו לבית דין ואמר לבן המצר אם תרצה לקנות בכך וכך עשה ואם לאו סלק את עצמך והרי זה לוקח, הרי זה לא נשארה לו טענה אלא או מביא מעות מיד ויקנה או בטלה את זכותו, אמר אטרח ואביא אין שומעין לו, אלך ואביא אם הוא אמוד שיש לו ממתנין לו עד שילך ויביא, ואם אינו אמוד אין שומעין לו שאינו רוצה אלא להשטט, לפיכך אומרים לו או תוציא עתה זוזים או בטלה זכותך שאין קובעין זמן לבעל המצר, הוציא בן המצר המעות והוציא הלוקח מעות אם היו של לוקח טובים מזוזיו או ממחרים לצאת יותר מזוזיו בטלה זכותו ואין לו דין בן המצר, היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים ובן המצר רוצה לזרעה הלוקח זוכה משום יישוב הארץ ואין בה דין בן המצר.

כאשר אדם מעוניין למכור את שדהו, עליו לתת לשכן שלו קדימות אך רק כאשר יש לו באותו רגע את הסכום הנדרש כדי לקנות את השדה. המוכר את השדה איננו מפסיד מכך מפני שהוא כבר קבע מחיר לשדה שלו, ולא ישנה לו מי הוא הקונה. השכן צריך רק לבא ולומר אם הוא מסכים למחיר של המוכר. אין לשכן זכות לעכב את המוכר במכירתו. יש לשכן קדימות, אך אין לו זכות לפגוע במוכר. מכאן אנו רואים שאין לאדם לנצל לרעה את הזכות שניתנה לו מתוקף תיקון חברתי.

דוגמה נוספת מופיעה בהלכות מלווה ולווה (פכ"ב ה"י):

ואחר כך משביעין את הלווה שאין לו כלום כתקנת הגאונים אם היה הלווה עמנו במדינה, ומשביעין את הטורף בנקיטת חפץ שלא נפרע חוב זה ולא מחלו ולא מכרו לאחר, ואחר כך מורידין אותו לנכסי הלוקח בשומא שלו וכותבין הורדה.

בתחילה, בית דין בודקים שבאמת אין לאדם כסף על מנת שלא ינסה להיפטר מנכסים בכך שהוא ייתן אותן למלווה במקום החוב שהוא חייב. ובהלכה ט"ז:

בית דין ששמו לבעל חוב בין בנכסי לוח בין במשועבדין שביד הלוקח ולאחר זמן השיגה ידו של לוח או של נטרף או של יורשיהן והביאו לבעל חוב את מעותיו מסלקין אותו מאותה קרקע שהשומא חוזרת לבעלים לעולם, משום שנאמר ועשית הישר והטוב.

בנוסף, האדם שמקבל את השדה מקבל רק את השומא של השדה. הרווחים שנעשו בשדה נשארים אצל המלווה. זאת על מנת שהלווה שלא החזיר את השדה לא יעשה "רווחים" ולא ינצל לרעה את נדיבותו של המלווה בקיום "עשית הישר והטוב".

ישנם מקרים בהם אדם נתקל בסיפורים ומקרים שונים בחז"ל, בהם היה מצפה לעשיית הישר והטוב מצד חכמים, אך מכיון שאין זה כך הוא שואל מדוע חכמים בסיפור לא הלכו לקראת האחר?

דוגמה לכך מופיעה בסוגיית "טול חלקך וצא" בפסחים (פ"ט ע"ב). אומרת המשנה:

הממנה עמו אחר בחלקו רשאי בני חבורה ליתן לו את שלו והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן.

ובגמרא שם:

איבעיא להו בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות מהו שיאמרו לו טול חלקך?... ת"ש בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות רשאי לומר לו טול חלקך וצא.

כאשר משפחות משתתפות יחד בקרבן פסח הן צריכות לכתחילה לאכול ביחד את הקרבן ולא להתפצל לחבורות. בנוסף, צריך לאכול לפחות כזית מקרבן הפסח, ויש עניין לשבוע ממנו. וכן יש את איסור 'נותר' – אסור שיישאר מבשר הקרבן עד הבוקר. המשנה דנה במקרה בו חלק מהחבורה (משפחה או אדם יחיד) אוכלים יותר משאר בני החבורה (והיו צריכים להתחלק כפי שקבעו מראש. לדוגמה, אם מדובר בשתי משפחות, אז כל משפחה צריכה לקבל חצי מהקרבן). במצב כזה רשאים בני החבורה לחלק את הקרבן כפי שקבעו מראש.⁴

החלוקה מתבצעת מכיון שאחד הצדדים ראה שהצד השני אוכל יותר מדי מקרבן פסח (יותר מהחצי שלו). הם צירפו אותו כדי שיעזור להם לא לעבור על איסור נותר, לא כדי

⁴ הם רשאים לחלק אך צריך להשתדל לעשות זאת בדרכי נועם.

שיגמור להם את הבשר. אותו אדם לא חשב שיקפידו לחלק בצורה שוויונית, וחשב שלא יקרה כלום אם אחד הצדדים יאכל יותר מהשני.

מסקנת הסוגיה היא שרשאי אדם לקחת את חלקו מהחבר כאשר רואים שהחלוקה לא שוויונית.

ונשאלת השאלה: מדוע לא הלכו לקראת אותו אדם? למה לא אמרו חכמים שאמנם ההלכה היא שצריך לחלוק כפי שקבעו מראש (כמו שני שותפים שמתחלקים באופן שווה, זו הנורמה המשפטית) אך יש ללכת לקראת אותו אדם בשם של "ועשית הישר והטוב"?

בסוגיה מופיעים מספר תירוצים מדוע מותר לומר לאדם "טול חלקך וצא". אחד התירוצים הוא שאותו אדם מגיע לידי רתיחה (כעס). הם היו אמורים לחלוק באופן הוגן אך חברו בא ופוגע בו.⁵ חכמים פחדו שהם יגיעו לתגרה, לכן חכמים קבעו שמותר לומר "טול חלקך וצא".

ניתן להבין מדוע חכמים לא אמרו פה "ועשית הישר והטוב". לא בכל מקרה אפשר ללכת לפני משורת הדין. המטרה של "ועשית הישר והטוב" היא לתקן נורמות חברתיות. כאשר הסיטואציה יכולה להביא לתוצאות שליליות חכמים לא קבעו שיש ללכת "לפנים משורת הדין".

"ועשית הישר והטוב" בחוק הישראלי

חוקים חברתיים קיימים גם בימינו. החוק מכיר בעובדה שמקרים רבים עלינו ללכת על פי ערכים חברתיים ולא רק על פי נורמות משפטיות.

דוגמה לכך היא חוק הגנת הצרכן – ביטול עסקה. במקרים רבים אנשים מתחרטים על קנייה שביצעו ורוצים להחזיר את המוצר. לכן נחקק חוק שנועד להגן על הצרכן ולאפשר לו להחזיר מוצרים.

מנגד, טענו בעלי העסקים שאדם שקנה מוצר צריך להיות מחושב, ולדאוג, לפני שהוא מסיים את הקנייה, לראות האם המוצר אכן מתאים לצרכיו. בנוסף, פחדו בעלי העסקים שתיווצר מעין "פרצה הקוראת לגנב", וצרכנים ינצלו את המוכרים בעזרת החוק, יחזירו מוצרים לאחר השימוש בהם וידרשו כספם חזרה, והמוכרים יצטרכו להחזיר להם כספם.

ניתן להשוות את מטרת החוק לנושא של "ועשית הישר והטוב". הנורמה המשפטית היא שאדם שקנה מוצר צריך להיות אחראי ומחושב לפני שהוא קונה מוצר. הנורמה החברתית

⁵ רש"י, ד"ה 'דעות שאני', מסביר שאותו אדם מעכב אותם בסעודה.

טוענת שאנשים טועים או מתחרטים לאחר הקניה, ויש להתחשב בקונה ולאפשר לו להחזיר את המוצר.

החוק קיים, אך גם בו יש מגבלות: ניתן להחזיר את המוצר רק עד ארבעה עשר יום מרגע הקנייה, יש לוודא כי המוצר אינו פגום ולא נעשה בו שום שימוש, על הצרכן להוכיח שאכן התבצעה העסקה (למשל קבלה), בעל העסק רשאי לדרוש 5% ממחיר המוצר או 100 שקלים בעת ביטול עסקה (הנמוך מבניהם), יש מוצרים שלא חלה עליהם תקנת ביטול עסקה (למשל מוצרי מזון).

דוגמה נוספת היא חוק המלצרים. בעבר, מלצר ששבר צלחת היה צריך לשלם את הנזק שעשה, כלומר ניכו את סכום הנזק ממשכורתו של המלצר. כיום החוק קובע שאסור לחייב מלצר על דברים שנשברו שלא במתכוון, תוך כדי הפעילות השוטפת.

חוק זה מזכיר את הסיפור של רבה בר חנה והסבלים. למרות שעל פי נורמה משפטית יכול להיות שעל המלצר לשלם על הצלחות ששבר (כאשר מדובר בפשיעה שלו, ובעל העסק נתן למלצר את הכלים הדרושים לו כדי לעבוד כמו שצריך), אך החוק הלך על פי נורמה חברתית של "ועשית הישר והטוב", ובמקרה זה דאג למלצר ולא לבעל העסק.